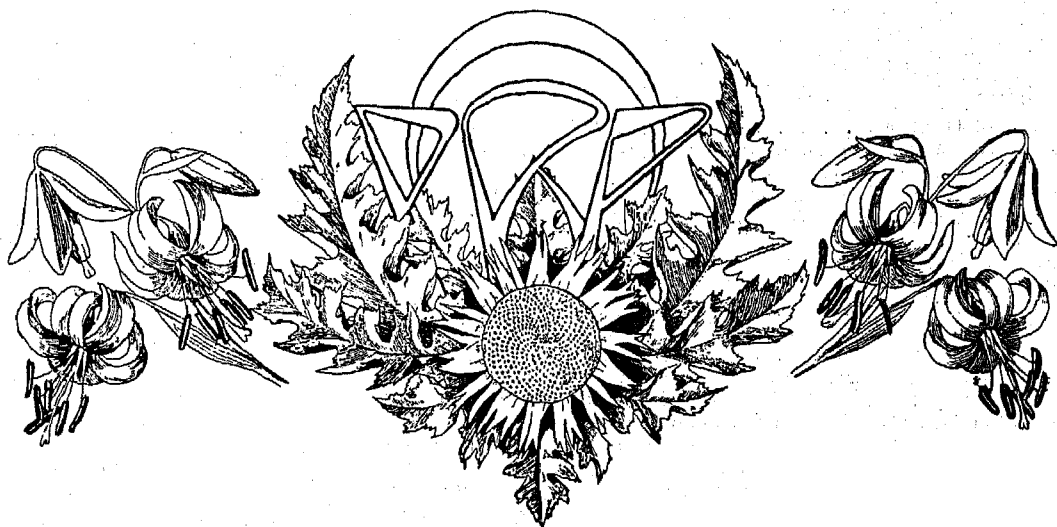

Ochrona Przyrody

Organ Państwowej Rady Ochrony Przyrody

ROCZNIK 17

PAŃSTWOWE
MUZEUM ZOOLOGICZNE
BIBLIOTEKA
Inw. Nr. P.1177.

K R A K Ó W 1 9 3 7

Wydane w 1938 r. part. 351.

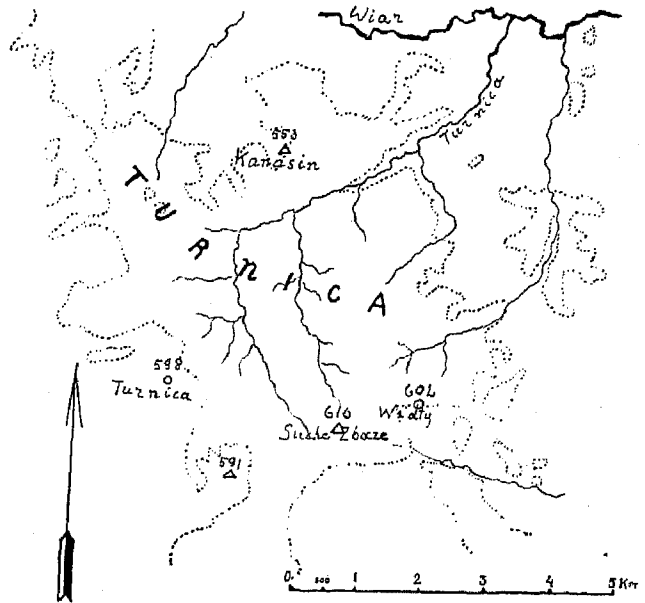
Tadeusz Trella

Turnica pod Przemysłem

Réserve „Turnica“ près Przemysł

Na południowy zachód od Przemysła, w odległości niespełna 20 km od tego miasta (w linii powietrznej) rozsiadło się lesiste gniazdo górskie, zwane Turnicą; położone w dorzeczu średniego Wiaru, wystercza ponad okoliczne grzbiety a przekraczając poszczególnymi czubami poziom 600 m (Widły — 602 m; Suche Zbocze — 616 m) wykazuje w sposób nader charakterystyczny właściwości najniższych, przejściowych pięter krainy regla dolnego.

Wody całego niemal obszaru odprowadzają dwa główne potoki, które biorą początek na północnych stokach Suchego Zbocza; zasilane licznymi dopływami szumią i pienią się w głębokich, kamienistych parowach, rozbijając się w liczne kaskady. Po spłynięciu na niższy poziom, w rozszerzające się zwolna dolinki o łagodniejszym spadku, tracą stopniowo na gwałtowności, — prawie wyprostowany bieg dotychczasowy łamie się i wygina w liczne zakręty i zakola, głównemu łożysku towarzyszą coraz częściej opuszczone koryta, wyschnięte czy wypełnione

Ryc. 112. Turnica pod Przemysłem.

Turnica — Urwald bei Przemysł.

woda, stagnującą w większych sadzawkach lub drobnych kałużach. W miejscu gdzie zlewają się oba potoki, dolina znacznie się rozszerza, ściany lasu rozstępują się, a obfite i rące wody wspólnego strumienia turnickiego zwalniają, to przyspieszają swój bieg, pokonując czy wymijając zapory z uniesionych głazów i pni drzewnych. Przy wyjściu z lasu rzucają się z hukiem z wysokiego progu skalnego, gdzie tworzą znaczniejszy wodospad. W obszernym, ponad 2 m w głąb wybitym kotle o urwistych ścianach kłębią się i wirują zielone nurty, po czym poprzez płytkie żwirowisko wypływają na szeroką, otwartą dolinę, zasypaną ławicami piasków i żwirów, porośniętych smugami olszy szarej, kępami wrześni i jałowca.

Las turnicki, wyrosły na gruncie silnie wapnistym, powstałym ze zwiertzenia margli górnokredowych, stanowiących podłoże, przedstawia — w coraz rzadszych już dzisiaj ustroniach — widok nie często spotykany. Olbrzymie jodły i potężne buki ry-

walizują we wzroście na grubość i wzwyż, bardziej dorodne okazy o kilku metrach w obwodzie i przeszło czterdziestometrowej wysokości wystrzelają ponad inne młodsze, czy słabiej rozwinięte. Tu i ówdzie rozrzucone sędziwe jawory i poważne jesiony niewiele ustępują jodlom i bukom, domieszane gdzieniegdzie brzozy, graby i paklony, osiki i brzozy, stanowią podrzędne składniki drzewostanów.

Las to na ogół różnowiekowy, o zmiennym zwarcie. U stóp olbrzymów, pokrywających rozrosłymi koronami powierzchnię kilkudziesięciu m², tulą się drobne krzewinki, — obok gęstych kęp młodzieży leśnej, toczącej między sobą zaciętą walkę o miejsce i światło, widać silnie już rozluźnione gromady pokolenia dorastającego i jeszcze bardziej przerzedzone zastępy generacji dorosłej. Osobniki słabsze, niezdolne nadażyć w tym wyścigu o warunki do życia, stopniowo zamierają, i z kolei rzeczy zwycięzcy dzielają losy zwyciężonych: jeden po drugim padają pod brzemieniem lat, czy burzą obalone, ustępując miejsca bardziej żywotnym następcom. Poważne pnie, porośnięte wielkimi żagwiami, pokryte darnią mchów i porostów, gryzione przez gromady owadów, ulegają zwolna rozkładowi i rozsypują się a narastające warstwy próchnicy obsiewają się same bujnym nalotem młodego pokolenia jodeł i buków.

Przy nieznacznych wahaniach warunków środowiska las jodłowo-bukowy trwa w tym poziomie prawie nieprzerwanie, ulega zmianom jedynie stosunek ilościowy, przesuwał się na przemian na korzyść buka to znów jodły. Oba te zasadnicze elementy lasów regla dolnego mają wymagania bardzo zbliżone a jednak ze względu na składniki gleby nieco odmienne; połączenie o przewodzie buka wykazują zazwyczaj znacznie silniejszy podrost jodłowy, aniżeli partie o przewodzie jodły, które na odwrót kryją obfity podszyt bukowy. Widocznie gleba pod wpływem drzewostanu jodłowego ulega tego rodzaju przekształceniu, iż staje się sposobniejszą do przyjęcia buka, buk zaś nawzajem przygotowuje grunt dla sukcesji jodły. Na ogół przeważa na Turnicy jodla, ciemne tło boru jodłowego gdzieniegdzie tylko przerywają jasne smugi buczyn.

Przedwojenne zręby, pozostawione w latach wojny światowej własnemu losowi, zarosły gęsto osiką i grabem, przede wszystkim zaś brzozą, tymczasem obecnie w cieniu kilkunastoletnich brzeźniaków pełni się coraz bujniejszy nalot jodłowy. Z biegiem lat brzoza ustąpi w nierównej walce, przetrwają zaledwie nieliczne okazy, zapanuje jodla i dołączy się buk.

Podszyt leśny składa się przeważnie z tych samych elementów co i drzewostany, które z natury rzeczy z niego się rozwijają. Obok młodego pokolenia jodeł i buków występują tu nieliczne tylko gatunki krzewów: dorodne jarzębiny dorównują wzrostem niejednemu drzewu, kępy kaliny, leszczyn, trzmieliny, bzu koralowego, świdy, wiciokrzewów, głogów, czeremchy, tarniny i dzikich róż skupiają się tu i ówdzie w gąszczu trudne do przebycia. Suche, strome zbocza opanowuje jałowiec, mokradła zasiedla wierzba uszata i ślaska, w miejscach ocienionych czerwienieją jagody wilczego łyka a wśród bujnych maliniaków kryją się krzaki dzikiego agrestu.

Jednostajność w składzie gatunkowym drzewostanów turnickich i ich podszycia, znajduje przeciwwagę w urozmaiceniu krajobrazowym i zróżnicowaniu warunków środowiska. Teren górski o zmiennym nachyleniu stoków, różnej ich ekspozycji i nie-

równej wilgotności, pokrajany wąwozami potoków, porośnięty różnowiekowym, częściowo pierwotnym lasem o wszelkich możliwościach naświetlenia, od polanek i halizn ze złomami, zalanych słońcem, poprzez więcej czy mniej prześwietlone platy przeredzonych drzewostanów, aż do ocienionych zupełnie ostępów — warunkuje różnorodność zespołów flory zielnej i fauny owadów.

Niecelowym byłoby wypisywanie tu pełnej listy gatunków występujących na Turnicy, ograniczę się jedynie do niektórych szczególniejszych, przede wszystkim górskich, poza tym do takich gatunków, które czy to w Polsce, czy w okolicy Przemyśla nieczęsto się spotyka.

Roślinność zielna, składająca runo lasów turnickich, w zasadzie niewiele różni się od flory pogórza przemyskiego ¹⁾. Prawie te same gatunki występują na Turnicy co i na pogórzu, z tą jednak różnicą, że tacy przedstawiciele gór, jak *Aspidium Braunii* Spen n., *Polygonatum verticillatum* All., *Carex pendula* Huds., *Dentaria glandulosa* W. K. i *D. bulbifera* L., *Lunaria rediviva* L., *Symphytum cordatum* W. K., *Gentiana asclepiadea* L., *Petasites albus* Gärt., występują w dziedzinie turnickiej często i obficie, podczas gdy na pogórzu pojawiają się nielicznie gdziekolwiek tylko, natomiast *Aspidium dilatatum* Sm., *Allium ursinum* L., *Stachys alpinus* L., *Valeriana tripteris* L., *Knautia dipsacifolia* Gren. et Godr. i *Prenanthes purpurea* L. na niższy poziom nie schodzą.

Spośród wymienionych gatunków *Petasites albus* przedstawia w pewnej mierze element zachodni, zaś *Symphytum cordatum* jest charakterystyczne dla Karpat wschodnich.

Na ogół biorąc, dopiero w poziomie przekraczającym 1.000 m w reglu górnym, gatunki górskie i nizinne występują mniej więcej w równowadze, w poziomie Turnicy, który sięga zaledwie ponad 600 m, z natury rzeczy pierwsze są nieliczne i rosną zazwyczaj na wilgotnych, ocienionych stokach, czy też wzdłuż potoków.

Z pozostałych podgórskich czy nizinnych roślin zasługują na wzmiankę: *Arum maculatum* L. obfite wśród olszyn nad potokiem Turnicą, *Aquilegia vulgaris* L. częsta na zboczach Widel, obecnie w bliższej okolicy Przemyśla zanikła, *Vinca minor* L. liczna na południowych stokach Kanasinu, wreszcie *Dipsacus pilosus* L. zdarzający się wzdłuż dróg leśnych.

Na czolo fauny owadów wysuwają się chrząszcze, jako grupa najlepiej znana ²⁾, górująca nad wszystkimi innymi mnogością i wielostronnym zróżnicowaniem.

Element górski i borealno-górski reprezentują liczne gatunki. Jedne z nich są właściwe wyłącznie dla poziomu Turnicy i niżej nie schodzą, są to: *Carabus irregularis* Fbr. v. *montandoni* Buyss., *C. obsoletus* Strm. v. *sacheri* Thoms. i v. *euchromus* Pall., *Nebria gyllenhali* Schönch., *Trechus palpalis* Dej. i *T. latus* Dej., *Anthobium alpinum* Heer., *Eudectus giraudi* Redt., *Phymatura brevicollis* Kr., *Philonthus montivagus* Heer., *Quedius ochropterus* Er. i *Q. riparius* Kelln., *By-*

¹⁾ B. KOTULA, Spis roślin naczyniowych okolicy Przemyśla. Spraw. Kom. Fizjogr. Ak. Umiej. 1881, oraz: S. BATKO, O florze okolicy Przemyśla. Kosmos 1934.

²⁾ T. TRELLA, Wykazy Chrząszczów okolic Przemyśla. Pol. Pismo Entomolog. T. II, III, IV, V, VI, VIII, IX, X, XII, XIII.

thinus reitteri Saulcy, *Agathidium plagiatum* Gyll, *Dictyopterus fiedleri* Reitt. *Cantharis paludosa* Fall, *Absidia prolixa* Märk. i *A. rufotestacea* Letzn., *Rhagonycha nigriceps* Waltl, *Trichodes irkutensis* Laxm., *Derodontus macularis* Fuss., *Sphaerites glabratus* Fbr., *Dendrophagus crenatus* Payk.; *Phloeostichus denticollis* Redt., *Cryptophagus reflexicollis* Reitt., *Sternodea baudii* Reitt., *Byrrhus glabratus* Heer., *Corymbites cupreus* Fbr. a *aeruginosus* Fbr., *Elater aethiops* Lac.; *Harminius undulatus* Deg., *Denticollis rubens* Pill., *Boros schneideri* Pnz., *Pachyta 4-maculata* L., *Eodinus clathratus* Fbr., *Gaurotes virginea* L., *Leptura scutellata* Fbr. i *L. virens* L., *Rosalia alpina* L., *Cryptocephalus signatus* Laich., *Chrysochloa intricata* Grm., *Crepidodera cyanescens* Dft., *Otiorrhynchus kratteri* Boh., *O. obsidianus* Boh. i *O. opulentus* Grm.; *Plinthus tischeri* Grm., *Acalles pyreneus* Boh. *hypoerita* Boh.

Inne, bardziej liczne, pojawiają się także na pogórzu, niektóre nawet wśród podkarpaccich pagórków, mianowicie *Cychnus attenuatus* Fbr., *Carabus auronitens* Fbr. v. *escheri* Pall., *C. obsoletus* Strm. v. *carpathicus* Pall., *C. scheidleri* Pnz. v. *preysslerei* Dft., *Licinus hoffmanseggi* Pnz., *Amara montivaga* Strm., *Abax schüppeli* Pall. v. *redtenschmidti* Grm., *Pterostichus foveolatus* Dft., *P. metallicus* Fbr., *P. fossulatus* Quens., *Phyllodrepa scabriuscula* Kr. i *P. pygmaea* Gyll., *Omalium septentrionis* Thoms., *Ancyrophorus longipennis* Fairm., *Stenus glacialis* Heer. i *S. montivagus* Heer., *Lathrobium spadiceum* Er., *Otius crassus* Motsch., *Philonthus laevicollis* Lac., *P. puella* Nordm., *Qaedius brevicornis* Thoms., *Q. ventralis* Aragt., i *Q. collaris* Er., *Leptusa carpathica* Ws. i *L. flavicornis* Brancs., *Bythinus carpathicus* Saulcy., *B. weisei* Saulcy. i *B. stussineri* Reitt., *Liodes picea* Ill., *Agathidium discoideum* Er., *Pyropterus affinis* Payk., *Podabrus alpinus* Payk., *Cantharis 4-punctata* Müll. a. *montana* Strl., *Atomaria affinis* Sahlb. i *A. alpina* Heer., *Rhopalodontus perforatus* Gyll., *Liesthes seminigra* Gyll., *Mycetina cruciata* Schall., *Byrrhus luniger* Grm., *Curimus erichsoni* Reitt., *Adelocera lepidoptera* Gyll., *Corymbites virens* Schrnk., *C. pectinicornis* L. i *C. tessellatus* L., *Athous mollis* Reitt., *Procraterus tibialis* Lac., *Elater tristis* L., *Anoncodes fulvicollis* Scop., *Ischnomera sangninicollis* Fbr., *Xylita livida* Sahlb., *Zilora sericea* Strm., *Boletophagus interuptus* Ill., *Pidonia lurida* Fbr., *Leptura dubia* Scop., *Clytus lama* Muls., *Timarcha metallica* Laich., *Chrysomela coerulea* Ol., *C. rufa* Dftsch., *C. marcasitica* Grm., *purpurascens* Grm., i *olivacea* Suffr., *Chrysochloa rugulosa* Suffr., *Sclerophaedon carniolicus* Grm., *Psylliodes subaenea* Kutsch., *Otiorrhynchus equestris* Richt. v. *regularis* Strl., *Omius hanaki* Friv., *Barynotus elevatus* Mrsch., *Liparus glabrirostris* Küst., *Plinthus sturmi* Grm., *Liosoma oblongatum* Boh., *Hypera oxalidis* Hrbst. v. *viennensis* Hrbst., *Acalles echinatus* Grm., *Rhynchites tristis* Fbr., *Ceruchus chrysomelinus* Hochw.

Większość wymienionych gatunków właściwa jest całym Karpatom, wyłącznie zachodnio-karpaccimi są: *Carabus scheidleri* v. *preysslerei* i *Curimus erichsoni*, natomiast Karpaty Wschodnie znamionują: *Carabus obsoletus* v. *euchromus*, *Pterostichus foveolatus*, *Leptusa carpathica*, *Bythinus carpathicus* i *B. weisei*, *Trichodes irkutensis*, *Derodontus macularis*, *Cryptophagus reflexicollis*, *Sternodea baudii*, *Liesthes seminigra*, *Otiorrhynchus obsidianus* i *Omius hanaki*. Dane powyższe świadczą, że Turnica,

pomimo swego położenia na pograniczu obu dziedzin karpackich, wykazuje wyraźną przewagę wpływów wschodnich a zaledwie ślady oddziaływań zachodnich.

Jako gatunki rzadkie zasługują na wyszczególnienie; *Rhyssodes sulcatus* Fbr., *Cyphea curtula* Er., *Rhizophagus aeneus* Richt., *Cucujus cinnaberinus* Scop., *Mycetophagus ater* Reitt., *Eurythyrea austriaca* L., *Cyrtanaspis phalerata* Grm., *Hallomenus axillaris* Ill., *Abdera triguttata* Gyll. i *Melandrya barbata* Fbr.

Z pozostałych grup owadów, prawie nie badanych w okolicy Przemyśla, można uwzględnić jedynie niektórych, najbardziej rzucających się w oczy przedstawicieli. I tak ważki reprezentuje górski *Cordulegaster bidentatus* Sch., pluskwiaki: karpacka *Cicadetta montana* Fbr. i *Graphosoma italicum* Müll., motyle zaś: *Papilio podalirius* L., *Parnassius mnemosyne* L., *Limnitis sibilla* L., *Hemaris fuciformis* L., *Agria tau* L., *Callimorpha 4-punctaria* Pod. i *Parasemia plantaginis* L.

Spośród zwierząt bezkręgowych jedynie jeszcze mięczaki zostały szczegółowo opracowane¹⁾. Z kilkudziesięciu gatunków, które występują w lasach turnickich, większość jest właściwa dla Karpat, są to: *Limax schwabii* Frfld., *Vitrina diaphana* Drp., *Hyalina cellaria* Müll., *nitens* Mich. i *diaphana* Stud., *Triodopsis personata* Lam., *Fruticola bielzi* Schmidt. i *F. carpathica* Friess., *Campylea faustina* Ziegl., *Helicogena pomatia* L., *Napraeus montanus* Drap., *Clausilia fallax* Rossm., *C. turgida* Ziegl., *C. cana* Held., *C. dubia* Drap., *C. cruciata* Std. v. *minima* Schm., *C. latestriata* Bielz. i *C. tumida* Ziegl., *Succinea pfeifferi* Rossm., *Limnaea peregra* Müll.

Clausilia cruciata v. *minima* zdarza się wyłącznie w Karpatach Zachodnich, zaś *Fruticola bielzi* charakteryzuje raczej Karpaty Wschodnie. Zachodzi tu zatem taki sam stosunek przedstawicieli obu dziedzin karpackich, jak u roślin zielnych, mięczaki bowiem zwłaszcza lądowe są zwierzętami mało ruchliwymi i podobnie jak rośliny, silnie związanymi z podłożem.

Jako szczególniejsze gatunki należy wymienić *Daudebardia rufa* Ferr. i *D. colophana* Westerl., *Patula solaria* Mke., jako też *Fruticola sericea* Drap.

Stosunkowo też nieubogi świat zwierząt kręgowych zasiedla knięję turnicką. Głębsze, ocienione potoki zamieszkuje pstrąg *Salmo fario* L., miejsca płytkie a słoneczne niezmiernie liczna, drobna strzebla *Phoxinus laevis* Ag., szczególna z tego powodu, że wszystkie okazy po odbytych tarle giną bez śladu, na brzegach uwija się barwna pliszka górską *Motacilla boarula* Gm., znacznie rzadziej pojawia się brunatny pluszcz korduś *Cinclus aquaticus* Bris. Opuszczone łożyska potoków zamieszkuje traszka górską *Molge alpestris* Laur., i kumak górski *Bombinator pachypus* Bonap., zazwyczaj barwy szaro-zielonej, zaś pod każdą prawie kłodą czy większym głazem ukrywają się czarno-zółte jaszczury *Salamandra maculosa* Laur. Na pniakach wygrzewają się w słońcu drobne jaszczurki żyworodki *Lacerta vivipara* Jacq., to znów żmija zygzakowata, z reguły barwy brunatnej: *Vipera berus* L. v. *cherson* L. Po niewysokich złomach gnieździ się drozd obroźny *Turdus*

¹⁾ B. KOTUŁA, Wykaz mięczaków zebranych w okolicach Przemyśla, tudzież w dorzeczu górnego Strwiąża i Sanu. Spraw. Kom. Fizjogr. 1881.

B. KOTUŁA, Dodatek do fauny ślimaków okol. Przem. Spraw. Kom. Fizjogr. 1884.

J. BĄKOWSKI, Mięczaki galicyjskie. Kosmos. 1884.

torquatus L. v. *alpestris* Brehm., wśród leszczyń krząta się orzechówka *Nucifraga caryocatactes* L. v. *brachyrhynchus* Brehm., a w głębi lasu gwiździe gil karpacki *Pyrrhula vulgaris* L. v. *minor* Schleg. i rozbrzmiewają głosy licznej, skrzydlatej rzeszy leśnej. Jednym z częstszych nietoperzy jest rudy podkowiec mały *Rhinolophus hipposideros* K e y s s., który przesympia dzień zwykle gromadnie pod odstającą korą pni drzewnych, zaś ruchliwe właśnie przez dzień wiewiórki *Sciurus vulgaris* L. v. *carpathicus* Pietr., odznaczają się tu futerkiem ciemnobrunatnym, nieraz prawie czarnym.

Z grubszej zwierzyny licznie zdarzają się dziki. Poryte łąki śródleśne i postawiane wśród przyległych pól furkoty (wiatraki odstrasżające) świadczą o ich częstych odwiedzinach; poza tym sarny i zające, wyjątkowo jelenie stanowią główną zwierzynę łowną. Drapieżne, jak wilki, rysie i żbiki pojawiają się tylko sporadycznie, osiadłymi są jedynie lasice, lisy i borsuki, — niegdyś przebywały tu zapewne niedźwiedzie i tury (*Bos primigenius* Boh.). O tym że niedźwiedź (*Ursus arctos* L.) nie był rzadkim w okolicy, świadczy wizerunek tego zwierza w herbie miasta Przemyśla; na obecność tura zdaje się wskazywać nazwa Turnica (w Karpatach nie spotykana), tak bowiem jeden z czubów, noszący to miano (Turnica 598 m), jak i pozostałe o kopulastych wierzchołkach i połączonych grzbietach, nie posiadają najmniejszego podobieństwa do «turni», zaś nazwa wzgórze «Turzyna» na niżu przemyskim dowodzi niewątpliwie, że tur bawił w tych stronach.

Charakterystycznym rysem dla fauny Turnicy jest wyraźna skłonność do melanizmu. Poczynając od ciemnych wiewiórek, żmij i salamander o drobniejszych plamkach, zaznacza się ta właściwość przede wszystkim u owadów. Zwykle popielato-rdzawa barczatka sosnowa *Dendrolimus pini* L. jest w lesie turnickim ciemnobrunatną, spośród chrząszczy zaś prawie w każdej rodzinie występują gatunki przebarwione. Metalicznie zielony lub miedzianej barwy *Carabus obsoletus* Str m., tworzy często ciemne odmiany: a. *carpathicus* Pa ll.; *Geodromicus plagiatus* Fbr., o czerwonej plamce w środku każdej pokrywy, traci ją tutaj: a. *nigrita* Mü ll.; *Quedius ochripennis* Men. posiadający pokrywy żółto-czerwone, występuje w odmianie jednostajnie granatowo-czarnej: a. *nigrocoeruleus* Fau v.; podobnie *Q. cruentatus* Ol. posiada pokrywy częściowo, lub prawie w całości czarne: a. *virens* Reitt.; *Homalirus fontisbellaqnei* Geoffr. wykazuje stale barwę jednostajnie czarną: a. *monochloros* Torre., podczas gdy na podkarpaciu posiada na pokrywach czerwoną pręgę podłużną; dość częsty *Podabrus alpinus* Payk. występuje przeważnie w mniej czy więcej ściemnionych odmianach: a. *moequerisi* Rche., a. *ruficeps* Gabr., a. *lateralis* Er.; metalicznie-miedziana *Dircea alni* Fisch, w tej dziedzinie ma barwę czarną: a. *nigricans* Schilsk.; *Cyrtanaspis phalerata* Fbr. zdarza się często w ciemnej odmianie: a. *obscura* Schilsk.; również plamista *Tetratoma ancora* Fbr., traci je częściowo: a. *obscurior* Pic.; *Evodinus clathratus* Fbr. częściej występuje w odmianach ciemnych: a. *nigrescens* Gredl., a. *pedemontanus* Dan.; tak samo *Leptura dubia* Scop. w barwach czarnych: a. *starki* Schilsk. a. *chamomillae* Fbr. Krwistoczerwony *Cryptocephalus bipunctatus* L. tworzy zazwyczaj mniej czy więcej czarne odmiany: a. *bimaculatus* Tr., a. *sanguinolentus* Scop., a. *saturatus* Tr., a. *4-notatus* Sch äff., a. *thomsoni* Wse.; a. *clericus* Seidl.; metalicznie zielony *Geotrupes ver-*

nalis L. staje się jednostajnie ciemny: a. *obscurus* L., zaś *Melolontha melolontha* L. przybiera barwę czarną: a. *lugubris* Muls. Powstawaniu odmian przebarwionych sprzyjają, jak się zdaje, takie warunki jak wzmożona wilgotność i niższa temperatura, może też i mniejsza ilość światła, zatem składowe klimatyczne, które zachodzą w leśnych górach.

Niezbyt wielki udział procentowy gatunków górskich w składzie ogólnym fauny, a przede wszystkim flory Turnicy, znajduje uzasadnienie w pewnym odosobnieniu tego gniazda górskiego, wysuniętego ku północy, otoczonego grzbieciami znacznie niższymi, — po wtóre w samym jego wzniesieniu niewiele ponad 600 m. Stąd nosi ona charakter przejściowy do właściwego regła dolnego, rozwiniętego dopiero dalej na południu, na wyższym znacznie dziale wodnym między górnym Wiarem a górnym Strwiążem (Ilmo: 621 m, Roztoka: 617—641 m, Chwaniów: 662—675 m) z takimi przedstawicielami flory, jak *Ribes alpinum* L., *Lathyrus laevigatus* Fritz., *Lonicera nigra* L., *Homogyne alpina* Cass., *Doronicum austriacum* Jacq., *Carduus personata* Jacq. itd. i fauny: *Cantharis erichsoni* Bach., *Acmaeops septentrionis* Thoms., *Leptura 6-maculata* L., *Chrysochloa cacaliae* Schrnk., *Otiorrhynchus niger* Fbr., *O. morio* Fbr. a. *ebeninus* Gyll. itp.

W czasie od końca wojny światowej po lata ostatnie dokonały się na Turnicy głębokie przemiany, najpiękniejsze drzewostany padły pod siekierami drwali, miejsce lasów wysokopiennych zajęły rozległe zręby i młodniki, przeważnie z wprowadzonych, obcych dla Turnicy gatunków, jak świerki, sosny, modrzewie, dęby i wiązy, — bór karpacki w swej naturalnej, pierwotnej postaci zachował się jedynie w nielicznych zakątkach. Zabezpieczenie ocalałego od zagłady pierwoboru w formie rezerwatu, przynajmniej na jednym z najbardziej charakterystycznych stanowisk, ułatwia do pewnego stopnia okoliczność, że obszar ten, dochodzący 25 km², w przeważnej większości jest własnością Skarbu Państwa, zaś niewielka pozostała część północno-wschodnia należy do Polskiej Akademii Umiejętności.

ZUSAMMENFASSUNG

Im vorliegenden Artikel wird der Turnica-Urwald, der ± 20 km (in der Luftlinie) von Przemyśl, an der Grenze der Polnischen West- und Ostkarpathen, im Gürtel, wo das Vorgebirge in das eigentliche Bergland übergeht — sich findet, bezüglich seiner Flora und Fauna charakterisiert und als Reservat vorgeschlagen.